

Antičko nalazište u Novačkoj

Prilikom arheološkog rekognosciranja dijela trase budućeg jugoslavenskog naftovoda što prolazi koprivničkim Podravljem, otkrivena je u šumi zvanj »Gradina«, kod sela Novačka u Prekodravlju veća skupina umjetno nastalih humaka. Skupinu čine više od trideset blago zaobljenih zemljanih humaka kružnog tlorisa koji se međusobno razlikuju dužinom promjera i visinom. Pružaju se u smjeru sjever—jug, u dužini od oko 700 m, poredani jedan uz drugog u relativno pravilnom nizu. (Vidi skicu položaja humaka, sl. 1). Jasno se uočavaju unutar šume, pošto je pošumljeni teren u cjelini ravan (sl. 3). Dobro su sačuvani, jer po svemu sudeći teren nije nikad poljoprivredno obrađivan a zatečena konfiguracija terena nije promijenjena pošumljavanjem, premda je korjenje izraslog drveća nesumnjivo u manjoj mjeri porometilo primarnu arheološku slojevitost pojedinih humaka, te vjerojatno i oštetilo dio pokretnog arheološkog materijala.

Blizina rimskodobne nekropole grobnih humaka otkrivene u nedalekoj Goli upućivala je na mogućnost povezivanja te nekropole s novootkrivenim zemljanim humcima u Novačkoj.¹ U svrhu zaštite i utvrđivanja točnog karaktera novootkrivenog lokaliteta poduzeta su u drugoj polovici svibnja 1978. godine manja zaštitna arheološka istraživanja.² Tom je prilikom istraženo ukupno pet zemljanih humaka izabranih nasumce na različitim pozicijama lokaliteta, kako bi rezultati pružili šire podatke za eventualna buduća sustavna arheološka istraživanja.³

Od pet istraženih humaka tri su pružila karakteristični arheološki materijal, dok u preostala dva humaka takvog materijala nije bilo. Razlika je uočena i u slijedu slojeva između jedne i druge vrste istraženih humaka. Prilikom iskopa tzv. »praznih« humaka A i E (vidi skicu položaja, sl. 1), pokazao je slijed slojeva slijedeću stratigrafsku sliku: ispod 15 — 20 cm dubokog gornjeg humusnog sloja javlja se sloj krupnijeg dravskog valuća pomiješan s crvenom pjeskovitom zemljom, debljine 35 — 40 cm. Crvena pjeskovita zemlja vrlo je kompaktnog sastava, »škripi« pri kopanju, a po pričanju mještana vrlo je dobra za posipanje puteva, za što se do nedavna i obilato koristila. Slijedi sloj žutog pijeska i sitnijeg šljunka, debljine 40 cm, a koji leži na sloju pjeskovite ilovače. Taj je sloj kopan do dubine od 2 m i predstavlja prirodni sterilni sloj. Osim slijedom slojeva ovi se humci razlikuju djelomično i oblikom od zemljanih humaka u kojima je pronađen arheološki materijal. Nešto su većeg promjera, od-

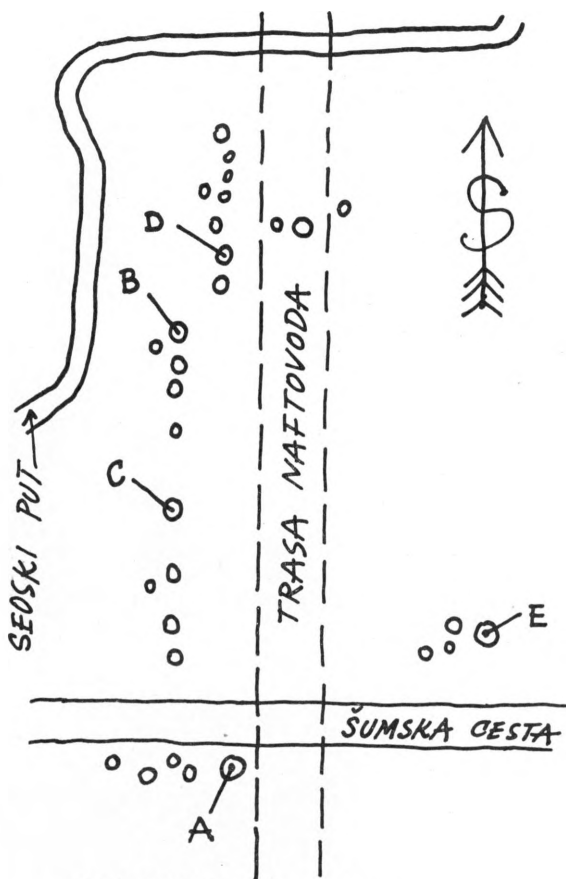
nosno nisu kružno nego prije izduženog, elipsoidnog tlorisnog oblika čija duža os iznosi između 12 i 15 m. Pravu namjenu ovih zemljanih humaka nismo mogli ovom prilikom dočiniti. Oni su u svakom slučaju umjetno nastali te ostaje otvoreno pitanje, ne predstavljaju li oni ostatke materijala za posipanje šumskih puteva, deponiranog na takav način.

Za razliku od tzv. »praznih« humaka istraženi humci s arheološkim nalazima predstavljaju grobne humke, tumule, koji imaju sasvim drukčiju stratigrafsku sliku i kod kojih slijed slojeva u cjelini odražava njihovu sepulhralnu namjenu. (Vidi skicu položaja, humci B, C, D, sl. 1)

Ispod tankog sloja nastalog taloženjem lišća i sitnog granja, javlja se subhumusni sloj tamne zemlje dubok 20 — 25 cm, što leži na sloju umjetno nasute tamno žute masne zemlje, čija debljina varira ovisno o visini samog humka a seže do dubine od 80 — 100 cm. U pravilu taj nasuti sloj pokriva sloj gara i garište. Slijedi sloj tamnosive nabijene zemlje pomiješane sa šljunkom debljine 25 — 30 cm što ujedno predstavlja i podnicu tumula, jer se ispod tog sloja javlja zdravica, odnosno pjeskovita ilovača poput one u okolnom terenu.

Tumul B kružnog je tlorisa, promjera 10 m, visine 1.50 m. Preko sredine tumula učinjen je iskop dimenzija 10 x 2 m orijentiran istok — zapad. U sloju umjetno nasute zemlje na dubini od 30 cm od površine, naišli smo na ulomke zemljanog vrča. Premda je samo djelomično sačuvan mogao se sastaviti i djelomično rekonstruirati veći dio posude.⁴ (Tabla IV, sl. 3). U istom sloju otkriven je na dubini od 70 cm ulomak ruba i trbuha posude crvene boje.⁵ (Tabla VII, sl. 1).

Najveći broj arheoloških nalaza otkriven je u sloju gara na garištu, otkrivenom na dubini od 100 cm od tjemena tumula. Garište je smješteno u tlorisnoj sredini tumula, približno kružnog oblika a promjera je 122 cm. (sl. 4.) Deje prema sredini garišta sloj gara nešto deblji bljina sloja gara iznosi 20 — 25 cm, s time da i leži u blago udubljenom ležištu sačuvanom u tankom sloju pečene zemlje. Ta bi okolnost, uz nalaze pepela, izgorjelih kostiju te krupnijih grumena ugljena nađenih u sloju gara, govorila o spaljivanju pokojnika *in situ* skupa s grobnim prilozima što su otkriveni u sloju gara. Naime, sav pronađeni inventar ima na sebi tragove gorjenja, te je uslijed toga dobrim dijelom i loše sačuvan. Najbolje su sačuvani ulomci većeg lonca, upotrijebljenog vjero-

Sl. 1. SKICA POLOŽAJA HUMAKA

jatno kao urna gdje tragovi gorjenja nisu uočljivi, te se uz manje rekonstrukcije mogao kompletno sastaviti.⁶ (Tabla IV, sl. 2.) Sav ostali inventar groba pronađen u sloju gara vrlo je fragmentarno sačuvan i u vrlo je lošem stanju.⁷ Ipak, prema sačuvanim ulomcima, njihovoj vrsti i kvaliteti, otkriveni grobni prilozi pripadaju rimskom inventaru kasnog II. stoljeća n. e. Kemaričko posuđe nađeno u tumulu, premda nosi obilježja ranocarske keramičke produkcije zastupljene (na) mnogim lokalitetima jugozapadne Panonije, po svojoj kvaliteti i obliku predstavlja kasne produkte te produkcije.⁸

U taj kasni okvir kraja II. i početka III. st. n. e. potrebno je smjestiti i vrijeme ukapanja u tumul B. Slabo sačuvani dijelovi brončanih fibula po svojim tipološkim karakteristikama, također, opravdavaju takvo datiranje.⁹ Točs obzirom da arheološki materijal ne pruža za nije datiranje tog ukopa nije, na žalost, moguće to potrebne uže podatke, a novac u tumulu nije nađen.

Tumul C nešto je većih dimenzija nego prethodni. Također je kružnog tlorisa, promjera 15 m. Visina od tjemena do podnice tumula iznosi 1.30 m. S obzirom na izraslo drveće po obodu zemljanog humka učinjen je, na dijelu slobodnog prostora, po sredini tumula iskop veličine 7,5 x 2,5 m orijentiran istok — zapad. (sl. 5.) Po sredini iskopa, bliže njegovom južnom rubu otkrivena je na dubini od 50 cm izolirana grupa grobnih priloga položena u голу zemlju, odnosno u umjetno nasuti sloj tamno žute masne zemlje, bez tragova bilo kakve grobne konstrukcije. Inventar te grupe priloga čine dvije urne u kojima su nađeni ostaci spaljenih kostiju, grumeni taljenog stakla i novac.¹⁰ (Tabla IV, sl. 1., Tabla V, sl. 1.) U jednoj urni nađen je i dio manje posude s tragovima zelene cakline po površini.¹¹ Tabla VIII, sl. 1.) Uz urne nađena je i skoro u cijelosti sačuvana posuda Rheinzabernške sigilate s pečatom majstora Cerialisa.¹² (Tabla VI, sl. 1.) Taj kasni proizvod germanske radionice iz Rheinzaberna vrlo je bogato ukrašen reljefnim prikazima božanstava rimskog Pantheonu i popunjava do sada poznati inventar te radionice čiji su proizvodi u 2 stoljeću n. e. česti na teritoriju južne Panonije.¹³ Prikazi božanstava smješteni su u polukružne niše oblikovane tordiranim ukrasnim vrpčama. Na temelju ikonografije bilo je moguće prepoznati pojedina božanstva: Veneru oslonjenu na stup s jabukom u ruci, Minervu sa štitom i kacigom, Posejdona s trozubom u ruci te Vulkana sa čekićem u ruci i nešto kraćom desnom nogom.¹⁴ Ova je grupa bogova prikazana na posudi dva puta. Između te dvije grupe istih božanstava nalazi se u jednoj niši prikaz ženske osobe, koja na glavi ima neki predmet poput košare ili dijadema. Mogla bi prikazivati Junonu ili, možda, prije Fortunu. U drugoj niši, koja također dijeli dva niza identičnih prikaza, prikazana je borba, vjerojatno gigantomahija. (Vidi crtež, sl. 2.) Neobično je da među prikazanim božanstvima nedostaje lik vrhovnog rimskog božanstva — Jupitera. Oblikovanje pojedinih prikaza, također upućuje na Rheinzabersku radionicu gdje su otkriveni identični prikazi na sigilatama.¹⁵

Ispod tih grobnih priloga javlja se 10 — 20 cm debeo sloj gara, pomiješan sa zemljom. U sloju gara pronađeni su ulomci zemljanog posuđa, dijelovi tanjura i zdjela tipološki vezani za ranocarsko kućno posuđe II. stoljeća n. e., ali po načinu izrade pripadaju već kraju tog stoljeća.¹⁶ (Tabla VIII, sl. 2, 3, 4 i 5.)

Daljnijim iskopom na dubini od 1.200 m, na razini podnice tumula otkriven je potpuno sačuvan vrč s dvije ručke ukrašen pojasevima marmoriziranog ukrasa.¹⁷ (Tabla IV, sl. 4.) S obzirom na položaj u kojem je nađen, smješten nekako po sredini podnice tumula, najvjerojatnije ukazuje na određeni običaj kojim se pri ukopu, odnosno prije samog ukopa, posvećivalo mjesto budućeg groba. (sl. 6.) Na osnovu nalaza u ovom tumulu može se, također, zaključiti da on predstavlja počivalište dvaju pokojnika koji, po svemu sudeći, nisu na tom mjestu spaljeni. Za razliku od tumula B sloj gara

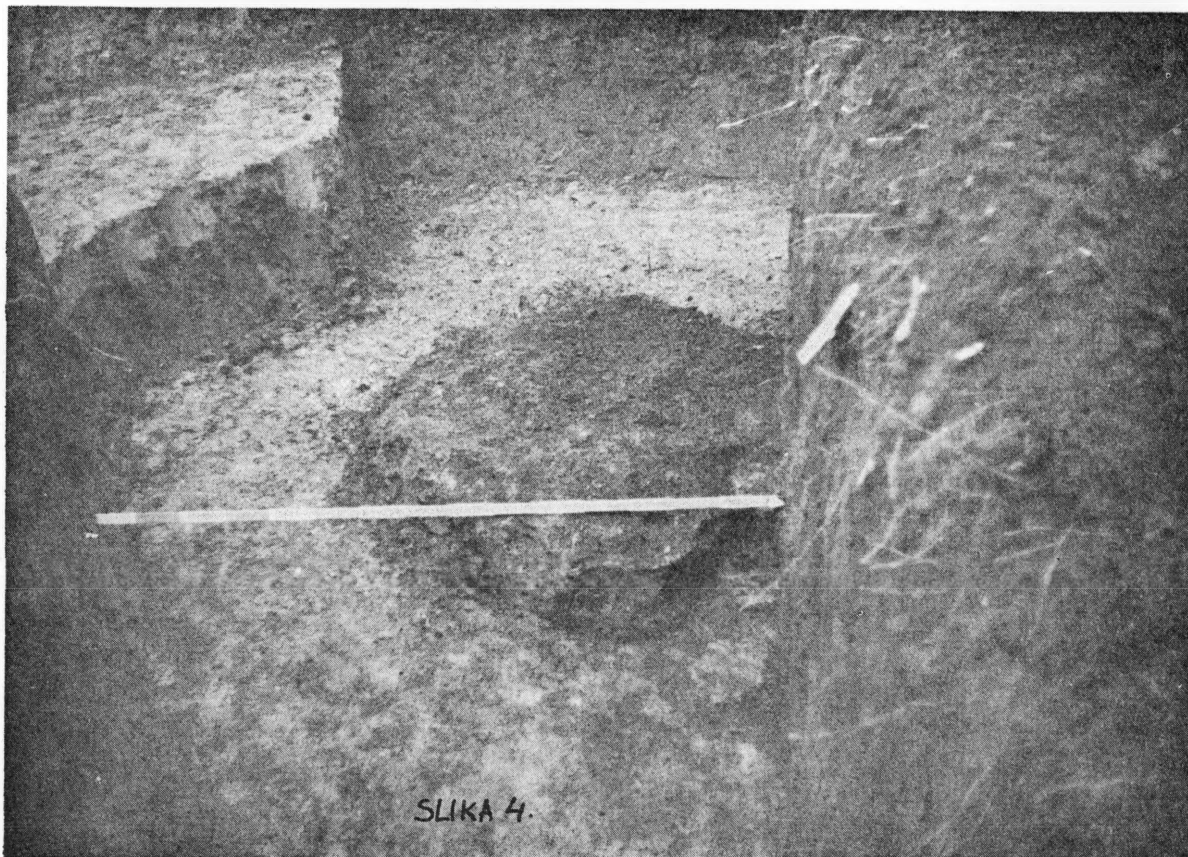
u tumulu C ne pruža indicacije za pretpostavku spaljivanja pokojnika *in situ*. Keramički i ostali nalazi nemaju na sebi tragove gorjenja, sloj gara je nešto tanji i razvučen, te se dobiva dojam da je gar namjerno rasut po površini podnice tumula skupa s ulomcima zemljanog posuda, a na tu su površinu zatim smještene urne s ostacima pokojnika, putarinom i sigilatama koja bi, s obzirom na sadržaj prikaza, mogla imati i širi kulturni značaj.

Vrijeme ukopa i sam grob tumula C datiran je priloženim novcem u kraj II. i početak III. stoljeća n. e. (Karakala).

Tumul D djeluje vrlo razvučeno. Premda promjera 10 m, visok je samo 80 cm. Najvjerojatnije da to nije njegova primarna visina već je on iz nama nepoznatih razloga snižen. Također je kružnog tlorisa. (sl. 3.) Iskop veličine 9 x 2.50 m presjeca tumul u pravcu jugozapad — sjeveroistok. (sl. 7.) Već u prvom otkopnom sloju, a u umjetnom nasipu, pronađen

je ulomak ruba posude iz vrlo loše imitacije sigilate. Nešto dublje, na dubini od 45 cm izvan tlorisne sredine tumula, otkriveno je garište s ulomcima urne u kojoj je bilo ostataka izgorjelih kostiju pokojnika.¹⁸ (sl. 8.) Među ostalim keramičkim priložima koji se sastoje uglavnom od loše sačuvanih ulomaka posuda sive i crvene boje, bilo je moguće sastaviti i djelomično rekonstruirati tanjur iz loše sigilate.¹⁹ (Tabla V, sl. 3.) Svi keramički prilozi nose tragove gorjenja i vjerojatno su *in situ* paljeni.²⁰ (Tabla IX, sl. 1, 3, 4 i 5.) Od priloga nađen je i ulomak posude iz fine terrae sigillatae s dijelom sačuvana reljefna ukrasa. Nađen je izvan garišta i nema na sebi tragove gorjenja. Na temelju prikaza zastupljenog na Rheinzbareškim sigilatama i naš ulomak nesumljivo pripada posudi te provenijencije.²¹ (Tabla IX, sl. 2.)

Na temelju odabira keramičkih priloga koji po svojim tipološkim karakteristikama i izradi lošije kvalitete pripadaju kasnoj fazi ranocar-

SLIKA 4.

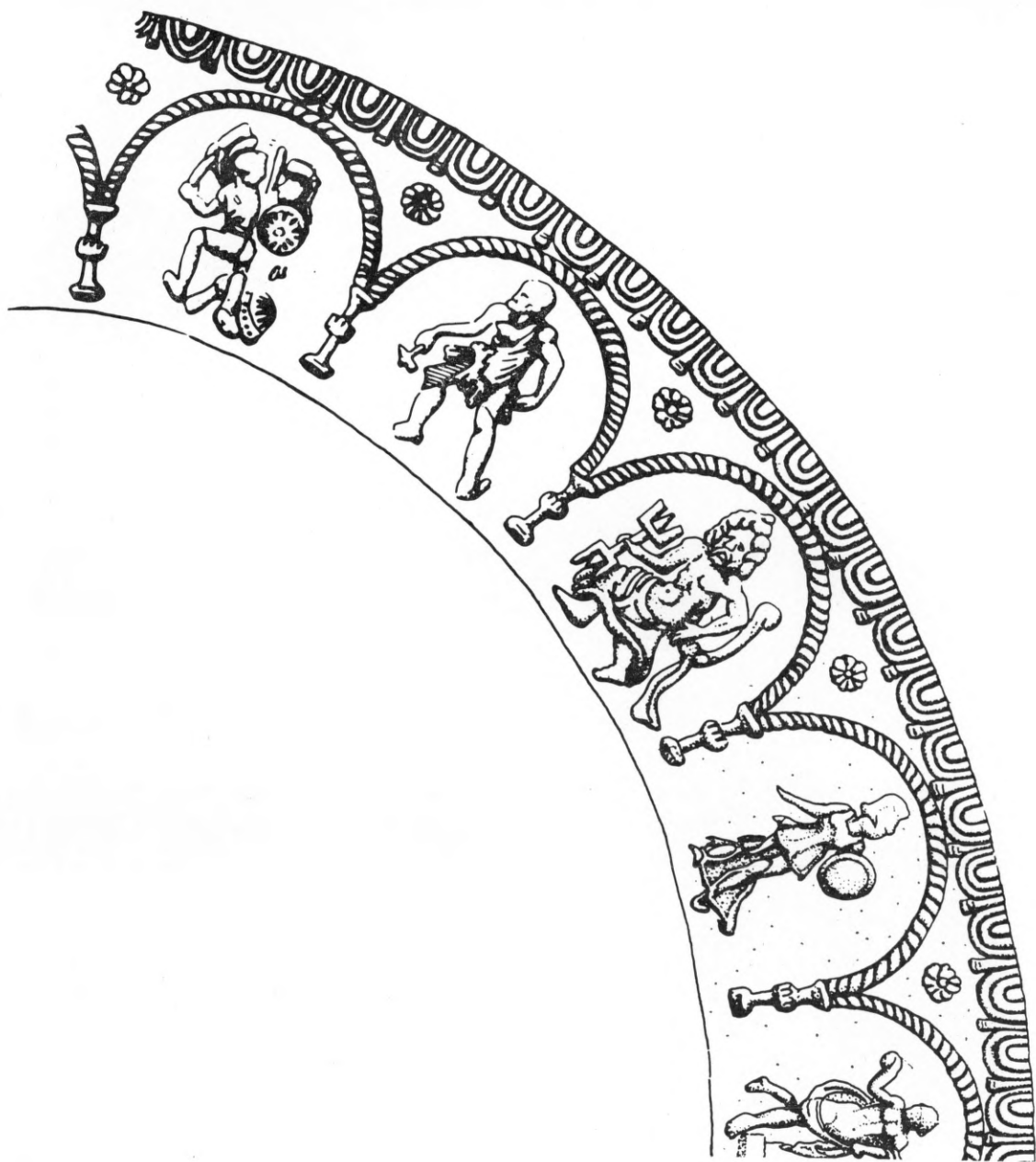

SLIKA 5

skog posuda II. stoljeća n. e. možemo tumul D datirati u kraj II. i početak III. stoljeća n. e.

Istraženi zemljani humci dio su veće rimskodobne nekropole grobnih humaka, tumula, s urnama. Pripadaju vremenu kasnog drugog i početka III. stoljeća n. e. Na taj vremenski okvir ukazuje i keramički materijal koji, prema nosi tipološke značajke ranocarskog keramičkog inventara jugozapadne Panonije, ipak svojom slabijom kvalitetom i oblikom upućuje na domaće radionice i njihovu proizvodnju iz kraja II. stoljeća n. e. Način pokapanja ostataka pokojnika u zemljane grobne humke, istražene u Novačkoj, ukazuje možda na neke elemente tog ritusa. Naime, čini nam se da grobni priloz, nađeni unutar tumula, imaju s obzirom na mjesto nalaza različite uloge u ritusu pokapanja ostataka pokojnika. Priloz nađeni u i na sloju gara, vezani su izravno uz osobu pokojnika i na neki način povezuju njegov zemaljski i budući zagrobni život. To su urne s ostacima pokojnika, novac i keramički priloz nađeni uz urne. Priloz otkriveni u nasutoj zemlji koja pokriva ili mjesto spaljivanja ili mjesto gdje su spaljeni ostaci pokojnika, prenešeni imaju možda ulogu posvećivanja groba tj. tumula u trenutku kad se na ostatke pokojni-

ka nabacuje zemlja, odnosno kad se oni u stvari ukapaju. Nije li današnji običaj bacanja grude zemlje u raku prije zatrpavanja daleka reminiscencija takvih običaja? Treći vid ritusa naslućujemo u polaganju posude na podnicu budućeg tumula, vjerojatno u svrhu posvećivanja mjesta na koje će se položiti ostaci pokojnika, i nad kojim će nastati grobni humak, odnosno tumul.

Novačku nekropolu valja povezati s nekropolom grobnih humaka u Goli, gdje je ritus pokapanja spaljenih ostataka pokojnika u humke s urnama, također prisutan.²² Osim toga, ne-

kropola u Novačkoj u neposrednoj je prostornoj vezi s nekropolom u Goli, te bi se moglo pretpostaviti da obje čine dijelove jedne te iste nekropole. S tim u vezi ostaje otvoreno pitanje ubiciranja rimskog naselja koje Novačka nekropola, poput one u Goli, nesumljivo implicira. U svakom se slučaju rimskodobna nekropola zemljanih grobnih humaka u Novačkoj po svojim karakteristikama, grobnim humcima s urnama, odnosno spaljenim ostacima pokojnika, uklapa u cjelinu panonsko-noričkih rimskodobnih nekropola, koje na spomenutom području traju od I. do IV. stoljeća n. e.

Slika 2.

BILJEŠKE:

¹ Sonja Kolar: Arheološki lokaliteti u općini Koprivnica, Podravski zbornik 76, str. 107 i 108.

² Istraživanja su vođena u okviru programa Regionalnog Zavoda za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu, kojim je obuhvaćeno arheološko rekognosciranje, arheološki nadzor i manja arheološka istraživanja na trasi budućeg jugoslavenskog naftovoda što prolazi područjem regije. Sredstva su dobivena od Jugoslavenskog naftovoda. Radovima je rukovodio potpisani. Akad. kipar Josip Fluksi, preparator Muzeja grada u Koprivnici surađivao je pri istraživanjima, slijepio je, djelomično rekonstruirao, snimio i nacrtao dio pokretnog arheološkog materijala kojeg ovdje prezentiramo. Za svestranu suradnju ovdje mu se najsrdačnije zahvaljujemo.

Ekipu radnika sačinjavali su slijedeći radnici: Martin Šestak, Stepan Blažeković, Alojz Blažeković, Leon Blažeković, Julijus Koščak, Ivan Petričević, Stanko Salaj i Josip Večenaj svi iz Gole.

Čitav pokretni arheološki materijal s ovih istraživanja čuva se u Muzeju grada Koprivnice.

³ Istraženi humci obilježeni su slovima A, B, C, D i E. Vidi skicu položaja humaka, sl. br. 1. S obzirom da se humci nalaze na pošumljenom području, uvjetovalo je to sistem iskopavanja iskopima koji su obuhvaćali položajem i orijentacijom najbolje mogući pristup prostoru tumula. Usprkos toga bilo je potrebno u dva navrata sasjeći izraslo drveće, koje je pozicijom onemogućavalo istraživanje iskonskog dijela tumula. Ovom se prilikom zahvaljujemo

NACRTAO: J. FLUKSI
20. 06. 1979. god.

predstavnicima šumarije iz Koprivnice što su nam u tom smislu izašli u susret, posjekli stabla i omogućili istraživanja.

⁴ Vrč je izrađen iz pročišćene gline prirodne crvene boje, ravna je dna i ovalna trbuha koji se produžuje u uski vrat što se nije sačuvalo. Na gornjem dijelu trbuha sačuvalo se mjesto na koje se naslanjao donji dio ručke vrča. Vrč je slijepjen i djelomično rekonstruiran. Sačuvani dio visok je 27 cm, promjer dna iznosi 8 cm, trbuh je širok 17 cm. (Tabla IV, sl. 3., tumul B). Uzdignuti ovalni trbuh i usko dno svrstavaju ga u kasni primjerak ranocarskog posuda iz kraja II. i početka III. st. n. e. Sličan primjerak našem primjerku vidi: V. Hoffiller: Predmeti iz rimskog groblja u Stenjevcu, Vjesnik hrvatskog arheološkog društva, NS VII, 1903—1904., Zagreb, 1903—1904., str. 167, str. 169., sl. 67/4.

⁵ Ulomak dijela trbuha i ruba zdjele ili tanjura iz crvenkaste gline, slabo pečene i loše pročišćene. Dimenzije ulomka 9,5 x 4,5 cm, debljina stijenke 7 mm. (Tabla VII, sl. 1., tumul B)

⁶ Trbušasti lonac ravna ruba i prstenasta dna. Izrađen je iz gline sive boje. S vanjske strane na stijenici posude vidljivi su ostaci crne boje, vjerojatno otpale uslijed uvjeta u kojima je posuda ležala. Tragovi gorenja nisu uočeni. Visina posude je 24 cm, promjer otvora 19,5 cm, promjer dna je 9,5 cm. Debljina stijenke 4 mm. Posuda je sastavljena i djelomično rekonstruirana. (Tabla IV, sl. 2 tumul B). Po tipu naš primjerak s izrazito bikoničnim trbuhom i uskom stajacom plovom pripada kasnim oblicima lonaca iz kraja II. i početka III. st. n. e. Vidi primjerak sličan našem primjerku u članku Branke Vikić Belančić: Neka obilježja ranocarske keramike u jugozapadnoj Panoniji, Starinar, NS, knjiga XIII—XIV, Beograd, 1962—1963., str. 101., sl. 31, crtež 33.

⁷ Donosimo samo izbor tog materijala koji nosi prepoznatljiva obilježja i može ga se tipološki odrediti.

— Ulomak dna i trbuha posude ravna dna, vjerojatno zdjele ili tanjura kosih stijenki izrađenog iz prirodne crvenkaste gline. Veličina ulomka 5 x 4,2 cm, debljina stijenke 4 mm. Tabla VII, sl. 2., tumul B.

— Ulomci dna tanjura oblih stijenki sa stajacim prsteh stijenki izrađenih iz kvalitetne gline. Ispod prstenastog ruba na blago izvinutom vratu s vanjske strane posude sačuvani tragovi utisnutog ukrasa. Veličina ulomka 5 x 4,2 cm, debljina stijenke 2,5 mm. Tabla VII, sl. 5., tumul B.

— Ulomci dna tanjura oblih stijenki sa stajacim prstenom. Unutrašnja strana dna tanjura ukrašena pojasom urezanih ukrasa. Debljina stijenki 6 mm. Tabla V, sl. 2., tumul B

⁸ Branka Vikić Belančić: Neka obilježja ranocarske keramike u jugozapadnoj Panoniji, Starinar, nova serija XIII—XIV, Beograd, 1962—1963., str. 89 i dalje.

⁹ Ulomak koljenaste brončane fibule s ostatkom luka i nožice, dužina 4 cm. Tabla VII, sl. 4., tumul B.

— Dva ulomka brončane fibule veličine 2 i 3 cm. Tabla VII, sl. 3., tumul B.

Mislimo da oba primjerka pokazuju varijantu tipa koljenaste fibule često zastupljene među panonskim materijalom. Traju od 2. do 4. stoljeća. Naši primjerci dio su tog inventara iz kraja II. i početka III. st. n. e. Vidi: Ilona Kovrig: Die Haupttypen der Kaiserzeitlichen Fibeln in Pannonien, Dissertationes Pannonicae, Seria II, br. 4, 1937., str. 120.

¹⁰ Trbušasta urna crno sive boje grublje fakture ukrašena horizontalnim brazdamama. Rub izvinut. Visina 33 cm, promjer grla 13 cm, promjer dna 10 cm, debljina stijen-

TABLA IV.

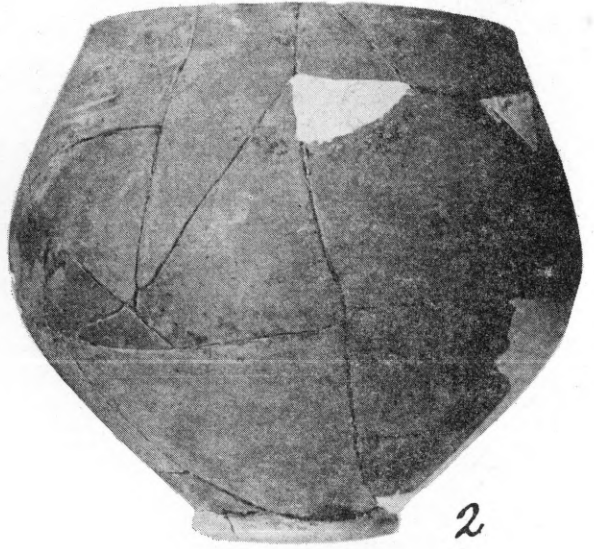
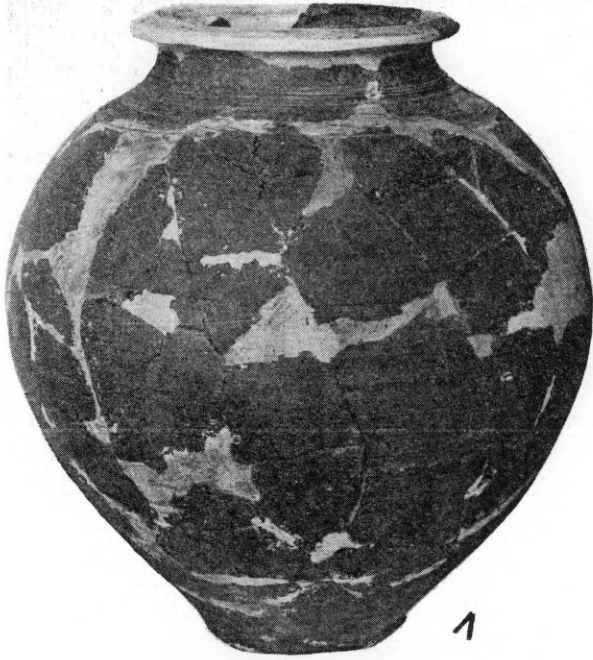
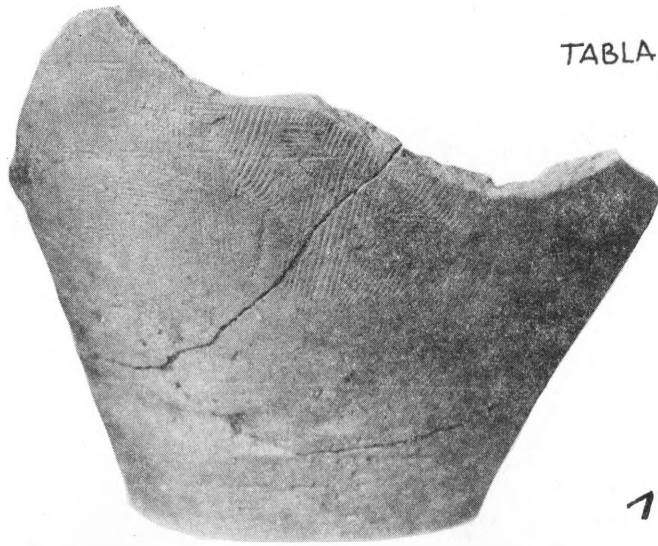
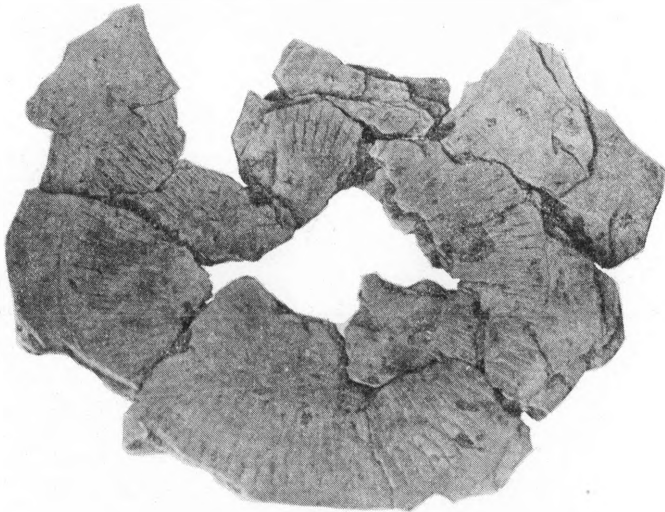

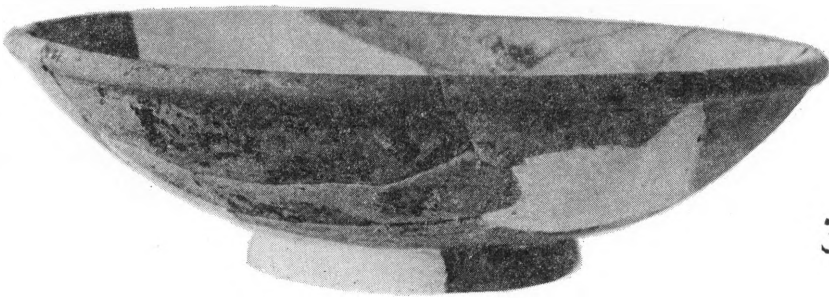
TABLA V.

1

2

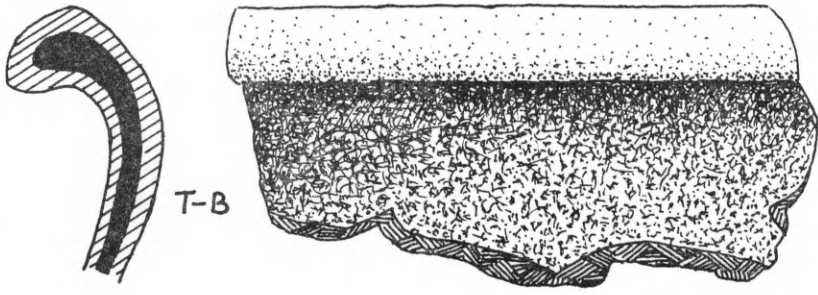

3

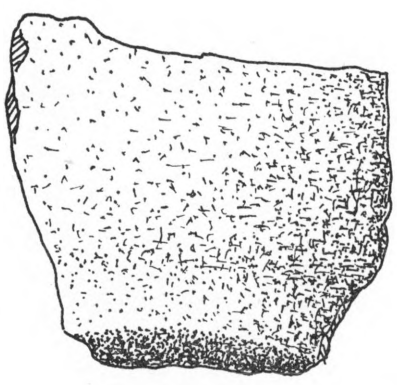
1

TABLA VI.

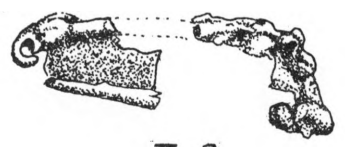

1

TABLA VII.

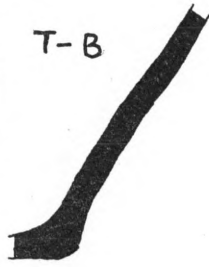

T-B

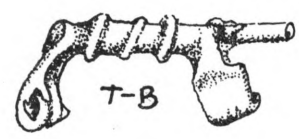

T-B

3

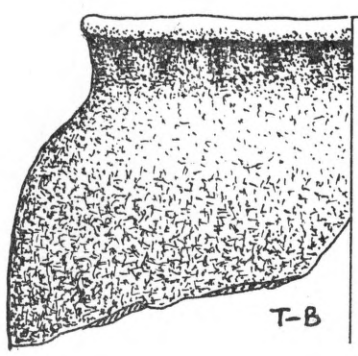

2

T-B

4

T-B

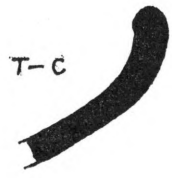
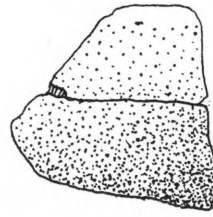
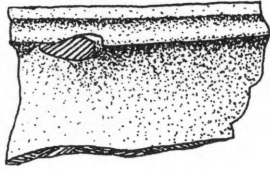

5

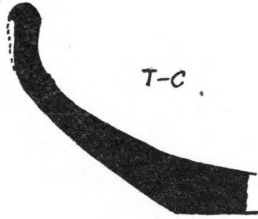
TABLA VIII.

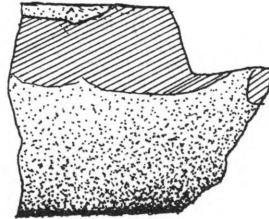
1

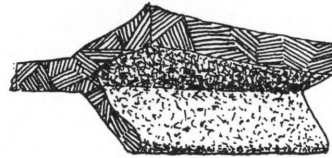
2

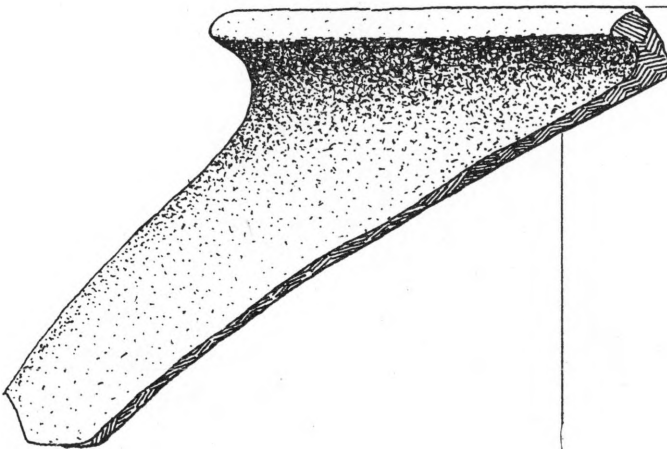
3

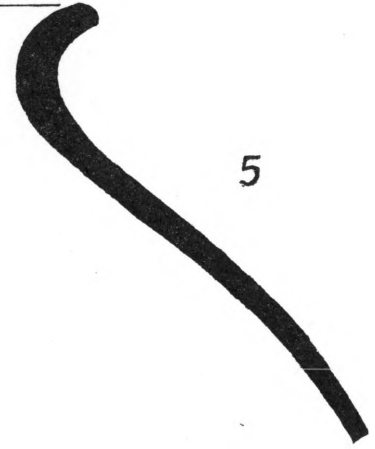
T-C

4

T-C

5

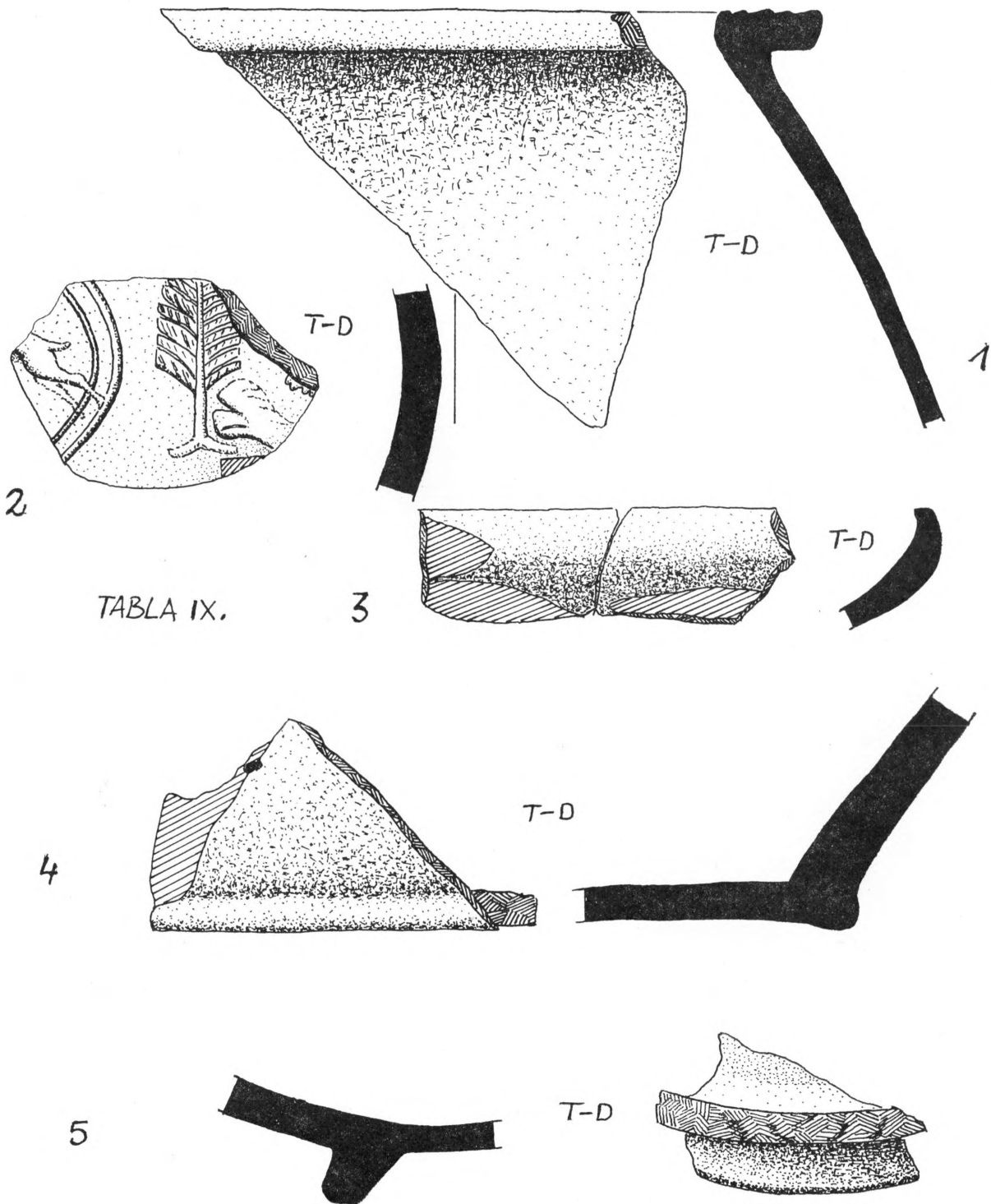

TABLA IX.

ke 1 cm. Tabla IV, sl. 1., tumul C. To je omiljeni tip urne zastupljen na mnogim lokalitetima u južnoj Panoniji. Traje od I. do u III. i IV. stoljeće. O tome vidi: Branka Vikić Belančić: *Keramika grublje fature u Južnoj Panoniji s osobitim osvrtom na urne i lonce*, Arheološki Vestnik XXVI, 1975., Ljubljana 1976., str. 29 (varijanta 4). Naš primjerak uskog dna nosi obilježja karakteristična za kraj II. stoljeća n. e.

Novac nađen u urnama:

1. Sestercij, II stoljeće, rimsko carstvo, srednji bronz. U aversu ženska glava okrenuta u lijevo. Natpis LVCILLA... Revers nečitak. (Lucilla od 147 — 183. godine, kćerka Marka Aurelija i Faustine II, žena Lucija Vera od 164. god.

2. Sestercij, rimsko carstvo II—III st., srednji bronz. U aversu muška glava s bradom okrenuta u lijevo. Tekst nečitak. Po portretu vjerojatno Karakala. Legenda nečitka. Revers nečitak.

¹¹ Ulomak ruba i trbuha manjeg vrčica iz žute gline fine strukture. S vanjske strane sačuvane stijenke vide se tragovi zelene cakline. Rub vrča trakast, pod rubom sačuvan početak trakaste drške. Veličina ulomka 5,3 x 3 cm, debljina stijenke 3 mm. Tabla VII, sl. 1., tumul C.

¹² Posuda crvene terrae sigillatae tipa Dragendorff 37. Na trbuhu posude s vanjske strane nalazi se pečat majstora s natpisom CERALIS F(ecit). Visina posude je 17,3 cm. Tabla VI, sl. 1., tumul C

¹³ Branka Vikić Belančić: *Keramika i njen udio u trgovinskom prometu Južne Panonije u rimsko carsko doba*, Arheološki Vestnik XIX, Ljubljana 1968., str. 515.

¹⁴ Vidi za ikonografiju — O. Seeman: *Mythologie*

¹⁵ Ludowici: *Stempel — Namen und Bilder Römischer Töpfer aus meinen Ausgrabung in Rheinzabern 1901—1904.*, Katalog V. str. 28., prikaz br. 36 (Minerva od Cerialisa identična našem prikazu); str. 32., prikaz br. 69 (ženska figura s košarom na glavi, slična našem prikazu); str. 37., prikaz br. 114 (Vulkan od Cerialisa, identičan našem prikazu); str. 41., prikaz br. 104 (dva ratnika — Giganta od Cerialisa, identična našem prikazu); str. 29., prikaz br. 40 (prikaz Venere od Cerialisa slična našem prikazu); Katalog IV, str. 225., prikaz br. M226 (Posejdon identičan našem prikazu).

¹⁶ Ulomak ruba i trbuha lonca izrađenog iz sive prirodne gline. Veličina ulomka 11,5 x 9 cm. Debljina stijenke 5 mm. Tabla VIII sl. 5., tumul C.

— Ulomak dna, trbuha i ruba tanjura ili zdjele crvene boje izrađen iz kvalitetne gline. Veličina ulomka 6 x 5 cm, debljina stijenke 3 mm. Tabla VIII, sl. 3., tumul C.

— Ulomak ruba i trbuha tanjura ili zdjele crveno-farbane, izrađen iz kvalitetne gline. Veličina ulomka 3,5 x 3,2 cm, debljina stijenke 5 mm. Tabla VIII, sl. 2., tumul C.

— Ulomak dna posude, vjerojatno zdjele ili tanjura na prstenastoj nožici izrađen iz tamno sive gline. Veličina ulomka 8,5 x 4 cm. Tabla VIII, sl. 4. Tumul C. Među ostalim ulomcima keramike koji su nađeni u tom sloju gara a ne mogu se tipološki odrediti, prepoznaje se jedan ulomak taronika jako grafitirane i grube cakline.

¹⁷ Vrč sa dvije ručke horizontalno izvinuta ruba i ravna trbuha s kosim prijelazima k vratu i dnu vrča. Ručke ukrašene kanelurama, na trbuhu pojasi marmoriziranog ukrasa crvene boje. Visina vrča 27 cm. Tabla IV, sl. 4., tumul C. Premda bi oblik vrča upućivao na raniju fazu ranocarske keramike II. stoljeća n. e., relativno slabije izvedena marmorizacija upućuje na kraj II. stoljeća n. e.

¹⁸ Pronađeni su samo dijelovi trbuha velike urne tamno sive boje iz loše fature. Debljina stijenki 1 cm.

¹⁹ Tanjur prstenasta ruba zaobljenih stijenki sa stajacim prstenom. Uslijed gorenja otpala crvena pocaklina koja se još mjestimično nazire. Promjer ruba 24 cm, promjer dna 9 cm, debljina stijenki 7 mm. Tanjur je slijepljen i djelomično rekonstruiran. Tabla V, sl. 3., tumul D. Oblik tanjura udomačen kroz čitavo II. stoljeće, raniji primjerci fine izrade i iz dobrog materijala. Naš primjerak loše cakljen pripada inventaru kasnog drugog i početku III. stoljeća n. e.

²⁰ Ulomak ruba i trbuha lonca ili vaze iz crvene gline slabije fature. Rub horizontalno izvučen i kaneliran. Veličina ulomka 11,5 x 9 cm, debljina stijenke 5 mm. Na dijelu sačuvanog trbuha posude vidljivi tragovi crvene boje. Tabla IX, sl. 1., tumul D

— Ulomak ruba i trbuha tanjura iz crvene prirodne gline s tragovima smeđe boje na rubu. Veličina ulomka 7,5 x 3,5 cm. Tabla IX, sl. 3., tumul D.

— Ulomak dna zdjele iz terrae sigillatae jako oljuštene cakline. Veličina ulomka 6 x 6 cm. Tabla IX, sl. 5., tumul D.

— Ulomak dna veće posude crvene boje, debljih stijenki i loše pečene. Veličina ulomka 5 x 4,5 cm, debljina stijenke 1,3 cm. Tabla IX, sl. 4., tumul D.

²¹ Ulomak trbuha sigillatae, vjerojatno posude tipa Dragendorff 37. U ostatku medaljona sačuvan dio prikaza životinje u trku. Pokraj medaljona prikaz stiliziranog bora. Vidi identičan prikaz iz Rheinzaberna: Ludowici, c. d., katalog br. II, str. 207, prikaz br. P9. Tabla IX, sl. 2., tumul D.

²² Sonja Kolar, c. d., str. 107 i 108.